

Historiografi: historikernes læremester?

Reflektioner over et uløst problem

BERNARD ERIC JENSEN

Udgangspunktet for Ernst Schulin i *Traditionskritik und Rekonstruktionsversuch* (1979) er en modstilling af to forhold. I 70'ernes Vesttyskland blev spørgsmålet: Wozu noch Geschichte? indgående diskuteret. Ingen følte sig derimod foranlediget til at debattere spørgsmålet: Wozu noch Historiographiegeschichte? Schulin forklarer dette tilsyneladende misforhold ved at pege på, at sidstnævnte spørgsmål forekom malplaceret, eftersom historiografiske undersøgelser netop i 70'erne florerede som ingensinde før.

Schulins bog er da også et forsøg på at besvare det første af de to spørgsmål. Gennem en række dybdeborende og perspektivrige studier søger han at klarlægge historieforskningens samfundsmæssige betydning. Hans hovedsynspunkt er, at historiefaget både har udfyldt og skal udfylde såvel en bevarende som en kritisk funktion i samfundet. Derimod gør han ikke noget forsøg på at behandle det andet spørgsmål. Det nævnes indledningsvis for derefter at gå i glemmebogen. Men indirekte bliver spørgsmålet besvaret. Schulins forskningspraksis viser nemlig klart hensigten med hans historiografiske studier. De bruges til at besvare spørgsmål om faghistoriens formål og funktion, dens teori og metode. Med andre ord: historiografen optræder her som en læremester. Da Schulins tilgang — for mig at se — mere er typisk end atypisk, kan der være grund til at overveje spørgsmålet: til hvad nytte er historiografiske studier?

Ved historiografi forstår jeg analyser af historieforskningens og -formidlingens historie. Som forskningsfelt har det været opdyrket og bearbejdet i snart mange århundreder. La Popelinière udgav således allerede i 1599 et værk med titlen *Histoire des Histoires*. Tidligere gik forskningsfeltet almindeligvis under betegnelsen 'historieskrivningens historie'. Uden for Norden fastholdes den traditionelle betegnelse. Men i Norden er den blevet opgivet. Og det med god grund.

Analyser af de mest betydningsfulde faghistoriske værker og forfatter-

skaber står fortsat centralt. Men i løbet af de senere år er der sket så afgørende tyngdepunktsforskydninger inden for forskningsfeltet, at den traditionelle betegnelse ikke længere forekommer rimeligt dækkende. Omvendt kan behovet for en mere dækkende betegnelse ikke siges at være imødekommet med indførelsen af termen 'historiografi'. I forhold til den traditionelle sprogbrug har 'historiografi' kun et fortrin: som betegnelse er den mere vag og dermed mindre bindende. Forskningsfeltet mangler således fortsat et rimeligt dækkende navn.

I løbet af de sidste par årtier har historikerverdenen oplevet et 'historiografisk boom'. Endnu er historiografiens pludselige opblomstring hverken kortlagt eller forklaret. Men det er værd at bemærke, at historiografien netop i nævnte tidsrum opnåede sin første internationale anerkendelse som faghistorisk specialdisciplin. Det skete 1980 ved verdenskongressen i Bukarest. Der blev da nedsat et udvalg for historiografi under det internationale historikerforbund. Udvalget har fx. taget initiativ til oprettelsen af det første deciderede specialtidsskrift inden for dette forskningsfelt: *Storia della Storiografia* begyndte at udkomme i 1982. Udvalget har ligeledes stået som arrangør af den særlige sektion for historiografi ved verdenskongressen i Stuttgart i 1985.

Trods denne anerkendelse synes historiografiens position i historiker-verden endnu ret uafklaret. Det fremgår bl.a. af nogle meget benyttede håndbøger. I værker som G.Barracough *Main Trends in History* (1978), J. LeGoff (udg.) *La nouvelle histoire* (1978), G.G.Iggers & H.T.Parker (udg.) *International Handbook of Historical Studies* (1979) og K. Bergmann m.fl. (udg.) *Handbuch der Geschichtsdidaktik* (1979) kan man finde statusopgørelser over mange forskellige faghistoriske forskningsfelter. Alle fire værker gør således også rede for dele af den nyere historieteorietiske debat. Men ingen af dem indeholder en tilsvarende statusopgørelse over det historiografiske forskningsfelt. Og dette skønt værkerne selv helt eller delvis har karakter af historiografiske studier.

Med historiografiens opblomstring er fulgt en begyndende professionalisering og specialisering af forskningsfeltet. Det fremgår bl.a. af den indgående debat om historiografiens teori og metode. Såvel i som uden for Norden har Thomas Kuhns paradigmatheori stået i centrum for denne debat. Debatten har dels vedrørt spørgsmålet: hvorledes skal paradigmatheorien omarbejdes og videreudvikles for, at den kan blive brugbar i historiografiske undersøgelser? Debatten har dels vedrørt spørgsmålet: kan Kuhns teori overhovedet siges at være et velegnet udgangspunkt for historiografiske teoridannelser? Men uanset om man har været tilhænger eller modstander af paradigmatheorien, har hovedparten af deltagerne i den historiografiske metode- og teoridebat været enige om een ting: der skulle tilstræbes et klart brud med det heroiske historiesyn, der hidtil havde været fremherskende i historiografiske fremstillinger.

Nyere historiografi har derfor søgt at udarbejde mere sociologiske eller socialhistoriske tilgange til studiet af såvel det faghistoriske miljø som af samspillet mellem faghistorien og resten af samfundet. Dette har medført væsentlige tyngdepunktsforskydninger inden for forskningsfeltet. Nyere historiografi beskæftiger sig således ikke længere kun med faglige centralfigurer og dominerende traditioner. Den er også begyndt at interessere sig for fx. historikernes socialhistoriske baggrund, rekrutterings- og socialisationsprocesser, organisationsformer og magthierarkier samt hele det komplekse samspil mellem faghistoriske miljøer og det omgivne samfund. Det historiografiske forskningsfelt fremtræder således i dag som væsentlig mere teori- og metodebevidst end tidligere.

Men som antydnet indledningsvis er min interesse først og fremmest rettet mod et spørgsmål, der ikke har været taget op i historiografidebatten. Medens der findes en mangfoldighed af bidrag til debatten om historiografiens teori og metode, findes der — mig bekendt — ingen tilsvarende debat om historiografiens formål og funktioner. Jeg kender faktisk kun et større forsøg på at behandle dette problemkompleks. Og det hører ikke fra den nyere historiografidebat. Det drejer sig om det indledende kapitel i Herbert Butterfields bog *Man on His Past* fra 1955. Man kan for så vidt godt undre sig over, at historiografiens opblomstring ikke i sig selv har fremprovokeret en indgående debat om historiografiens formål og funktioner. Fraværet af en sådan debat kunne tyde på, at de forestillinger, som historiografer har herom, mestendels har karakter af noget taget-for-givet.

Ret beset har historiografien ikke kun mange former. Den tjener også flere forskellige formål. Meget af denne kompleksitet må imidlertid forbigås her. En grundigere analyse måtte eksempelvis tage med i betragtning, at historiografiske studier skrives for delvis forskellige læsekredse. Dertil kommer, at formålet med en del historiografiske undersøgelser i første række er at bidrage til en periodes videnskabs-, ideologi- og/eller kulturhistorie. Sigtet med sådanne undersøgelser adskiller sig således ikke afgørende fra sigtet med andre faghistoriske bidrag til en periodes historie.

Dette gælder dog langt fra alle historiografiske studier. Det er således ikke vanskeligt at eftervise, at mange historiografiske fremstillinger går ud fra en antagelse om, at indsigt i historieforskningens og -formidlingens egen historie kan gøre en til en bedre historiker. Det gøres fx. ved at klarlægge hvilke forhold og faktorer, der henholdsvis har fremmet og hæmmet den faghistoriske forskning. Vi har således at gøre med en historiografi med pragmatisk sigte. Men som oftest er der tale om en mere eller mindre implicit antagelse. Og det er denne antagelse, der gøres explicit hos Butterfield, når han skal begrunde historiografiens formål og funktioner. Med andre ord: den klassiske topos *historia magistra vitae* le-

ver i bedste velgående videre inden for det historiografiske forskningsfelt.

Historiografer påtager sig ofte rollen som læremester. Men den manglende debat om historiografiens formål og funktioner har betydet, at denne læremesterrolle hverken er blevet analyseret eller begrundet nærmere. Jeg skal i det følgende forsøge at tage hul på denne diskussion ved dels at komme med eksempler på nogle af de måder, på hvilke rollen som læremester er blevet brugt, dels fremlægge nogle videnssociologiske overvejelser over historiografi som læremester.

Såvel de kronologiske som de geografiske rammer for historiografiske studier kan variere meget. Som eksempler på brede fremstillinger af den vestlige historieforskning og -formidlings historie kan nævnes en klassiker som E. Fueters *Geschichte der neueren Historiographie* (1911) og en nyhed som E. Breisachs *Historiography. Ancient, Medieval & Modern* (1983). Fueter og Breisach er fælles om at bruge historiografien til at udstikke retningslinier for fagets fremtidige udvikling. Men ellers er det mere forskellene, der falder i øjnene.

På den metodiske front fremhævede Fueter, at historikere burde give afkald på at bruge 'beretninger' til fordel for 'dokumenter', idet de dermed ville kunne nærme sig en mere statistisk og sociologisk metode. Han nærmest lovpriste, at historikere var begyndt at skrinlægge en litterær til fordel for en videnskabelig fremstillingsform. Den ideelle faghistoriske fremstilling burde formmæssigt være en efterligning af Darwins *The Descent of Man* (1871). Endelig anså han fagets videreudvikling for at være afhængigt af, at historikere i deres videnskabelige arbejde klart distancerede sig fra kontroversielle emner i den offentlige politiske debat.

Det er en ganske anden lære, som Breisach uddrager af historieforskningens og -formidlingens hidtidige historie. I metodisk-teoretisk henseende gør han fx. gældende, at historikere nu bør opgive forsøgene på at basere historieforskningen på samfundsvidenskabelig teori og metode. Og i tilknytning hertil understreges fortolkningens grundlæggende rolle i såvel forsknings- som fremstillingsprocessen. Men vigtigere for Breisach er fremhævelsen af, at faghistorikere igen bør begynde at engagere sig aktivt i den offentlige debat. Han argumenterer herfor ved at påpege, at et sådant politisk-socialt engagement næsten til alle tider har udgjort livsnerven i historiefaget.

Det er som læremestre for faget i bestemt entalsform, at Fueter og Breisach fremstår i deres fremstillinger. Langt flere historiografiske studier er dog helliget de specifikt nationale fagtraditioner. Men også her gør der sig betydningsfulde forskelle gældende. Indtil fornylig fandtes der således ingen samlet fremstilling af engelsk historieforskning og -skrivning gennem tiderne. Behovet for en sådan fremstilling er søgt imødekommet af J. Kenyon med bogen *The History Men* (1983), uden

dog at forsøget kan siges at være særligt vellykket. Anderledes står det til med tysk faghistorie. Her findes en mangfoldighed af historiografiske fremstillinger. Tyske eksempler er derfor bedre egnede end engelske til at skitsere, hvorledes historiografi bliver brugt til at opbygge, fastholde eller nedbryde forskningstraditioners autoritet.

Historiografiske studier synes ikke at have spillet nogen videre betydningsfuld rolle ved selve etableringen af den historistiske tradition inden for tysk faghistorie. En samlet fremstilling fremkom således først under den 1. verdenskrig. Det var G. von Belows *Die deutsche Geschichtsschreibung von den Befreiungskriegen bis zur unseren Tagen* fra 1916. Heri fejredes traditionens sejr. Det blev gjort ved at beskrive, hvorledes tysk faghistorie — trods en lang periode med indre konflikter, opposition og fristelser — endelig kunne vende tilbage til dens sande udgangspunkt: romantikken og Ranke. Dog vendte den tilbage til dette udgangspunkt beriget med Treitschkes magtpolitiske statstænkning. Below søgte med sit skrift at fastholde en specifik tysk faglig identitet. Og denne funktion blev yderligere sikret ved, at hans fremstilling i 1924 blev inkorporeret i *Handbuch der mittelalterlichen und neueren Geschichte*. Men andre var da begyndt at undergrave Belows sejsikre optimisme. I 1922 havde E. Troeltsch således offentliggjort sit værk *Der Historismus und seine Probleme*, i hvilken han kundgjorde historismens krise.

Debatten om historismens krise dannede baggrund for F. Meineckes *Die Entstehung des Historismus* fra 1936. Dette værk var ikke historiografi i traditionel forstand, altså en fremstilling af historievidenskabens historie. Afslutningskapitlet var således helliget historieforståelsen hos Goethe. Men heri lå en af de afgørende pointer. Med sit værk søgte Meinecke at rede selve kernen i historismen. Det blev gjort ved i første række at forstå historismen som en livs- og verdensanskuelse. Derved fik Meinecke mulighed for at distancere sig fra den måde, på hvilken tysk faghistorie i praksis havde forvaltet denne arv siden begyndelsen af det 19. årh. Kun de allerypperligste tyske historikere — fremhævede han i konklusionen — havde formået at virkeliggøre denne livs- og verdensanskuelse i deres forskning.

Efter den 2. verdenskrig søgte H. von Srbik at komme den betrængte historisme til undsætning med værket *Geist und Geschichte vom deutschen Humanismus bis zur Gegenwart* (1950—52). I modsætning til Meinecke ønskede Srbik ikke blot at forsvare historismen som en livsanskuelse. Han ville også hævde dens værdi som faghistorisk forsknings-tradition. Hans værk var derfor udformet som en bredt anlagt skildring af tysk historievidenskab gennem tiderne. I lyset af erfaringerne fra nazitiden følte han sig dog samtidig foranlediget til at opbløde den nære sammenhæng mellem historismen og en bestemt politisk ideologi — altså netop den forbindelse, der havde været så afgørende for Below.

Srbiks *Geist und Geschichte* var det sidste større historiografiske forsværsskrift for historismen. Siden 60'erne har historismekritikken været et af de mest fremherskende temaer i tysk historiografisk forskning. Men såvel udgangspunktet for som formålet med denne kritik har varieret ganske meget.

Det første samlet forsøg af DDR-historikere på at omskrive tysk historieforsknings historie kom i *Studien über die deutsche Geschichtswissenschaft* (1963—65) med J. Streisand som redaktør. Værket tjente et dobbelt formål. Dels skulle det afsløre historismen som en borgerlig-reaktionær tradition. Dels skulle det bidrage til opbygningen af en ny, alternativ forskningstradition. Kapitlet om Marx og Engels var følgelig placeret som midt- og omdrejningspunktet for hele fremstillingen. Men for DDR-historikerne var det tillige magtpåliggende at vise, at der også uden for den marxistiske tradition fandtes progressive tyske historikere. I første bind skete der således en klar re-habilitering af fx. Heidelberghistorikerne Schlosser og Gervinus, i det andet var et helt kapitel helliget Veit Valentin — en liberal-demokratisk historiker, der end ikke var blevet nævnt i Srbiks fremstilling.

Fra en position som emigrant i USA bidrog G.G. Iggers i 1968 til den pågående kritik af historismen med bogen *The German Conception of History*. Iggers' opgør var ikke mindre indædt en DDR-historikernes. Men dets udgangspunkt var et ganske andet: en vestlig liberal tradition. Mere afgørende var dog, at Iggers til forskel fra østtyskerne ikke følte noget udtalt behov for at bidrage til hverken en *Ehrenrettung* af de ikke-historistiske historikere eller til etableringen af en alternativ forsknings-tradition. For ham kunne undermineringen af historismens autoritet godt stå som et mål i sig selv.

Mange, især yngre vesttyske historikere bakkede Iggers op på forskellig vis. Men hos dem kunne historismekritikken ikke stå alene. For dem var det tillige en påtrængende opgave at påbegynde opbygningen af nye forskningstraditioner. Dette behov kom følgelig til at præge mange af de historiografiske fremstillinger fra BRD i begyndelsen af 70'erne. Det fremgår fx. af W.J. Mommsens tiltrædelsesforelæsning *Die Geschichtswissenschaft jenseits des Historismus* fra 1970. Heri blev Max Weber præsenteret både som den første radikale kritiker af historismen og som et velegnet udgangspunkt for en mere tidssvarende historieforskning.

I 1971 påbegyndte H.-U. Wehler udgivelsen af en serie af bøger med fællestiteln *Deutsche Historiker*. Af forordet fremgår det, at serien havde et dobbelt sigte. Dels skulle de fremmeste fortalere for historismen underkastes en kritisk analyse. Dels skulle det påvises, at tysk faghistorie langt fra var identisk med den historistiske tradition. Indholdet af det første bind er for så vidt typisk for hele serien, der indtil nu omfatter ni

bind. I dette findes der studier af både tre førende historister: Ranke, Meinecke og G. Ritter og af fire meget forskellige 'outsiders': L. von Stein, Lamprecht, Valentin og Kehr. På denne måde ville Wehler godtgøre, at en moderne vesttysk faghistorie kunne knytte an til andre tyske historikere end de kendte historister. Selv gjorde Wehler på dette tidspunkt mest for at re-aktualisere Kehrs faghistoriske forfatterskab.

Med bogen *Sozialgeschichte. Begriff — Entwicklung — Probleme* (1977) leverede J.Kocka så en mere gennemført historiografisk legitimering af forsøget på at etablere et alternativt 'paradigme' i vesttysk faghistorie. Det drejede sig om forsøget på at omdefinere faghistorien til en historisk samfundsvidenskab. Udgangspunktet var en sammenlignende analyse af teorikonceptionerne hos Marx og Weber. Kocka ville herigennem påvise, hvorledes arven fra Marx og Weber kunne samtænkes og formidles på kritisk vis og dermed danne grundlaget for en ny historik.

Denne analyse blev fulgt op med såvel en skitse af socialhistoriens hidtidige historie som af en redegørelse for forskellige forhåndenværende opfattelser af begrebet 'socialhistorie'. I lyset heraf argumenterede Kocka for en definition af socialhistorie som samfundshistorie. Og bogen afsluttedes med en redegørelse for de kritiske funktioner, som faghistorien bør udfylde i et moderne demokratisk samfund. I 2.udgaven fra 1986 har Kocka så føjet en kritisk oversigt over den nyeste socialhistoriske forskning i BRD. Statusopgørelsen bruges bl.a. til at gøre op med de senere års forsøg på at lancere dagligdagens historie som et levedygtigt alternativ til en strukturorienteret samfundshistorie.

Momenter af traditionsforsvar eller -kritik vil normalt også kunne spores, hvor andre interesser har været de fremherskende. Der kan eksempelvis være tale om en mere forskningsstrategisk interesse. I så fald bliver historiografiske studier brugt til at klargøre såvel elementerne i som dynamikken bag faghistoriske forskningsprocesser. Det kan være hensigtsmæssigt her at skelne mellem en mere speciel og en mere almen forskningsstrategisk interesse. I det første tilfælde er sigtet at udrede og vurdere fx. tilgange og resultater ved udforskningen af bestemte, afgrænsede problemkomplekser. I det andet bruges historiografiske undersøgelser til at belyse mere almene aspekter ved eller problemer i forskningsprocessen.

Den første type kaldes ofte for forskningshistorie eller -oversigter. Der findes mange varianter her. Forskningsoversigter kan afgrænses til et bestemt geografisk område, fx. E.C. Furber (udg.) *Changing Views on British History* (1966) og dens afløser R. Schlatter (udg.) *Recent Views on British History* (1984). De kan vedrøre centrale teoridannelser for udforskningen af bestemte globalhistoriske problemstillinger, fx. H.-U. Wehler *Modernisierungstheorie und Geschichte* (1975) eller W.J. Mommsen *Imperialismustheorien* (1977). Eller de kan vedrøre betydningsfulde faghistoriske værker, fx. den serie analyser, der offentliggøres under tit-

len 'Review of Reviews' i *History & Theory*. I overgangsfeltet mellem en speciel og almen forskningsstrategisk interesse ligger værker som fx. C. H. Delzell (udg.) *The Future of History* (1977) og T.K. Rabb og R.I. Rotberg (udg.) *The New History. The 1980s and Beyond* (1982). Sidstnævte værker indholder ikke blot en række statusopgørelser over flere faghistoriske specialområder. De søger tillige at udstikke mere almene ledetråde for den fremtidige faghistorisk forskning.

Der findes også en anden form for almen forskningsstrategisk interesse. Store dele af fx. Butterfields historiografiske produktion har været styret af en sådan interesse. Grundmodellen her var at analysere, hvorledes udforskningen af bestemte realhistoriske problemkomplekser har ændret sig gennem tiderne. Men sigtet var at belyse et alment problem i forskningsprocessen. Resultaterne af disse analyser er bl.a. fremlagt i *Man on His Past* (1955) og *George III and the Historians* (1957).

Hos Butterfield var opmærksomheden først og fremmest rettet mod historikernes bearbejdning af kildematerialet (*evidence*). Han søgte at klarlægge de virkninger, som fx. en øget adgang til arkivalisk materiale havde haft i en række konkrete tilfælde. Han påviste, at inddragelsen af nyt kildemateriale ofte ikke førte til erkendelsesmæssige nybrud, men blev i første omgang blot indpasset i de forhåndenværende tolkningsrammer. På denne baggrund lagde Butterfield ikke blot op til en problematisering af en subjektfor nægtende (positivistisk) teori om forskningsprocessen og historievidenskabens udvikling. Han søgte også hermed at placere hvad han kaldte 'the psychology of the historian' mere i centrum for den faghistoriske teori- og metodedeбат.

En almen forskningsstrategisk interesse har ligeledes ligget til grund for en bog som *Vision and Method in Historical Sociology* (1984). Den er frugten af en konference, som Theda Skocpol organiserede for at foretage en statusopgørelse over den historiske sociologi. Dette blev gjort ved at få udarbejdet analyser af, hvorledes historisk-sociologiske problemstillinger er blevet grebet an i praksis. Hvor Butterfield havde sat historikernes bearbejdning af kildemateriale i centrum for sit arbejde, bad Skocpol konferencedeltagerne om at rette opmærksomheden mod især teoriens og komparationens rolle i historisk sociologi.

Bogen indeholder ni sådanne historiografiske 'case-studies'. Det drejer sig om analyser og diskussioner af de tilgange til historisk sociologi, som er udfoldet i Marc Blochs, Karl Polanyis, S.N. Eisenstadts, R. Bendix', Perry Andersons, E.P. Thompsons, Charles Tillys og I. Wallersteins forfatterskaber. Bogens almene forskningsstrategiske sigte slår tydeligst igennem i Skocpols sammenfattende essay "Emerging Agendas and Recurrent Strategies in Historical Sociology". Heri redegøres der ikke blot for de tre grundformer, som historisk sociologi har i dag. Skocpol går videre og søger at klarlægge såvel styrken som svagheden ved hver af

disse former for historisk sociologi. Bogen kan således betragtes som et forsøg på at fremme overvejelser over, hvorledes teori og komparation i fremtiden skal anvendes i faghistorisk forskning.

På samme måde som forskningssiden kan fremstillingssiden stå i centrum for historiografiske undersøgelser. Alexander Demandts bog *Metaphern für Geschichte* fra 1978 er her et oplagt eksempel. Det er en historisk-typologisk undersøgelse af de metaforer, der siden oldtiden er blevet brugt til at beskrive historiske forhold og processer. Demandt gennemgår mangfoldigheden af organiske metaforer, af tids- og bevægelsesmetaforer samt af metaforer hentet fra teknikken og teatrets verdener. På dette plan har bogen karakter af en sproghistorisk undersøgelse.

Men den har tillige været styret af et mere fremstillingsstrategisk sigte. Med udgangspunkt i den historiografiske analyse søger Demandt at nå frem til en principiel afklaring omkring brugen af metaforer i historieformidlingen. På den ene side udelukker han muligheden af en historieskrivning uden metaforer, da størsteparten af et sprogs ordforråd har en metaforisk oprindelse. På den anden fremhæver han de mange fælder og faldgruber, som brug af metaforer åbner op for. Ved at bruge en metafor skabes fx. indtrykket af en klar indre sammenhæng i et begivenhedskompleks, uden at denne sammenhæng er blevet godtgjort empirisk. *Metaphern für Geschichte* kan således betragtes som et forsøg på at fremme en mere selvbevidst og kritisk brug af metaforer i historieformidlingen.

Hvor forsknings- eller fremstillingsstrategiske overvejelser spiller en fremtrædende rolle, er der — i det mindste indirekte — lagt op til en samtænkning af historiografi og historieteori. Ved historieteori (historik) forstår jeg mere systematiske forsøg på at klarlægge og begrunde såvel faghistoriens sociale, metodiske og teoretiske grundlag som dens forskellige fremstillingsformer og samfundsmæssige funktioner. Forsøg på at samtænke historiografi og historieteori er dog mindre almindelige end man måske umiddelbart ville forvente. I ganske mange historieteoretiske fremstillinger mangler den historiografiske dimension helt. I andre indgår skitser af historievidenskabens historie. Men som oftest uden en diskussion af, hvorledes den fremlagte historieteori egentlig forholder sig til den historiografiske oversigt. Hos nogle historieteoretikere bruges historiografien blot som en eksempelsamling, hos andre som en skjult legitimering af det teoretiske ståsted.

For tiden udgives i Vesttyskland en serie bøger med fællestitlen *Theorie der Geschichte. Beiträge zur Historik* (1977f). Centrale historieteoretiske spørgsmål bliver heri taget op til diskussion: objektivitet og partiskhed, historiske processer, forholdet mellem teori og fortælling samt historieskrivningens former. Det er kendetegnende for hele serien, at disse spørgsmål behandles både ud fra en historiografisk og ud fra en historieteoretisk synsvinkel. Men selv her er der snarere tale om en samstilling

end om egentlig forsøg på at samtænke historiografi og historieteori.

Der findes dog også historieteoretiske fremstillinger, i hvilke den historiografiske dimension indtager en mere fremtrædende og integreret plads. Af klassiske eksempler kan nævnes W. Diltheys *Einleitung in die Geisteswissenschaften* (1883), B. Croces *Theoria e storia della storiografia* (1917) og R.G. Collingwoods *The Idea of History* (1947). Nyere eksempler kunne fx. være A. Schaffs *Historia i Prawda* (1970) og H. Whites *Metahistory* (1973). Hos Schaff og White er der for så vidt lagt op til en samtænkning af historiografi og historieteori. En sammenligning viser imidlertid, at det er uafklaret, hvorledes dette egentlig skal gøres.

Udgangspunktet hos Schaff er en historiografiske 'case-study'. Det drejer sig om en analyse af franske historikers forsøg på at klarlægge årsagerne til den franske revolution. Sigtet med denne analyse er at godtgøre, at der hos historikere sker en erkendelsesforvrængning, der er uafhængig af deres bevidsthed. Det vil sige, at denne forvrængning sker til trods for deres oprigtige stræben efter at nå frem til den historiske sandhed.

Den historiografiske undersøgelse indgår som belæg for to centrale historieteoretiske teser hos Schaff. Dels at der er former for partiskhed, der ikke blot er uomgængelige, men som tillige udfylder en erkendelsesfremmende funktion i forskningsprocessen. Dels at den historiske erkendelse er en uafsluttet proces, hvor den historiske sandhed efterhånden tilnærmes gennem sammenstød mellem modstående synspunkter. Hos Schaff indgår historiografien nærmest som det empiriske grundlag for den fremførte historieteori. Hans tese om et erkendelsesfremskridt inden for faghistorien står og falder med holdbarheden af de konkrete historiografiske undersøgelser. Det samme gælder hans metodiske direktiver for faghistorisk forskning, fx.: "hvis du i dine forskninger vil nå den objektive sandhed, så indtag bevidst en klasse- og partiposition, der er i overensstemmelse med proletariats interesser".

Whites *Metahistory* er på en og samme tid en redegørelse for den historiske bevidstheds historie i det 19. årh.s Europa og en fremlæggelse af en almen teori om dybdestrukturen i historiske fremstillinger. Forholdet mellem historiografi og historieteori er ikke det samme som hos Schaff. I en mere grundlæggende forstand er der ingen direkte eller manifest sammenhæng hos White. Fundamentet for hans historieteori er en almen teori om lingvistiske protokoller, troper mm. Denne historieteori er således ikke baseret på hans konkrete historiografiske analyser. Følgelig kan denne historieteori heller ikke problematiseres gennem en kritik af hans specifikke historiografiske analyser af fx. Rankes eller Burckhardts forfatterskaber.

På et andet plan har Whites historiografiske analyse dog betydningsfulde historieteoretiske konsekvenser. Den bruges bl.a. til at påvise, at

den traditionelle skelnen mellem (spekulativ) historiefilosofi og (empirisk) faghistorie ikke er holdbar. White vil hermed godtgøre historieforskningens før-videnskabelige karakter. Valget mellem konkurrerende historieopfattelser kan følgelig ikke være mere eller mindre fornuftigt. Det er blot at forstå som udtryk for moralske og/eller æstetiske præferencer. Men selvom White således fremstår som en fortaler for en relativistisk position, fastholdes rollen som læremester ikke desto mindre. Bogen afsluttes med hans anbefalinger for, hvorledes faghistoriens nuværende skepticisme kan overvindes. White forsøger her at overtale nutidens historikere til at gen-etablere forbindelsen til den klassiske arv fra det 19. årh.

Historiografer har således ofte påtaget sig rollen som læremester. Af det foregående fremgår, at dette er blevet gjort på flere forskellige måder. Et vigtigt fællestræk er der dog, nemlig at historiografer har søgt at påvirke den fremtidige faghistoriske forsknings- og/eller fremstillingspraksis gennem deres historiografiske undersøgelser. Det drejer sig således om hvad, der måske bedst benævnes en 'pragmatisk' historiografi. Men det fremgår også, at den 'lære', som er blevet uddraget af fagets hidtidige historie, har varieret ganske meget.

Hvordan skal vi forholde os til denne læremesterrolle? Skal vi blot opfatte den som en manifestation af en noget ukritisk selvovervurdering hos mange historiografer? Eller skal vi opfatte historiografi som en disciplin, der udfylder betydningsfulde og fornuftige funktioner i faghistorikernes verden? Den manglende debat om historiografiens formål og funktioner har betydet, at sådanne spørgsmål ikke er blevet analyseret mere indgående. Der er derfor heller ikke nogle velkendte eller konventionelle svar, der kan tages op til diskussion. Der er i første række kun en mere eller mindre implicit antagelse om, at vi kan blive klogere eller bedre historikere gennem at udforske og bearbejde vort fags hidtidige historie.

Skal historiografiens formål og funktioner nærmere diskuteres, kan et udgangspunkt være dens dobbelte stilling inden for faghistorien. Set i forhold til faghistoriens forskningsobjekt er historiografi en marginaldisciplin. Den er blot en af mange specialdiscipliner og er kun af sekundær betydning i forhold til centrale faghistoriske forskningsfelter som fx. økonomisk, social og politisk historie. Set i forhold til faghistoriens forsknings- og formidlingsaktivitet indtager historiografi derimod en anden og mere væsentlig placering. Anskues den under en videnssociologisk synsvinkel, fremtræder historiografi som en af faghistoriens vigtigste legitimations- og refleksionsdiscipliner. Den anden er historieteorien (historikken).

Historiografi udfylder legitimeringsfunktioner i forhold til forskellige grupper og institutioner. Der kan være tale om at legitimere faghistoriens

betydning i forhold til bevilgende myndigheder og 'den offentlige mening' eller i forhold til vigtige nabo-discipliner, fx. andre samfunds- og humanvidenskaber. Men frem for alt er det inden for faghistorikernes egen verden, at historiografi bruges som legitimation.

I sig selv er historiografiens legitimeringsfunktion hverken af 'det gode' eller 'det onde'. Den har snarere karakter af noget uomgængeligt. Legitimation er den sociologiske betegnelse for de aktiviteter, gennem hvilke former for social aktivitet og organisering forklares og retfærdiggøres. Uden legitimation kan hverken traditioner eller institutioner opretholdes og videreføres. Det skyldes, at legitimation indgår som et integralt moment i alle socialisationsprocesser og dermed i såvel den individuelle som den kollektive identitetsdannelse.

Legitimation finder sted i forskellige sammenhænge og på flere niveauer. En veletableret tradition eller institution kan i vid udstrækning være selv-legitimerende. Det er denne selv-legitimering, der forlener en traditions eller institutions regler og normer, dens værdi- og målforestillinger med en karakter af 'naturlighed'. Men skal en tradition eller institution modstå kritik eller mere bastante udfordringer, må den tillige forklares og retfærdiggøres på mere explicitte måder.

Historiografi udfylder legitimeringsfunktioner på begge disse niveauer. Når fx. tilgange, metodevalg og/eller forklaringsmodeller skal forklares og retfærdiggøres i den faghistoriske dagligdag, spiller historiografiske overvejelser og analyser en ganske væsentlig rolle. Selve 'legitimationsinstansen' kan variere meget. Der kan fx. henvises til centrale autoritetsfigurer inden for traditionen eller til forhåndenværende forskningsoversigter. Endvidere vil det aktuelle konfliktniveau i et pågældende faghistoriske miljø være bestemmende for, hvormeget behovet for legitimering trænger sig på. Men henvisninger til dele af fagets hidtidige historie vil som regel altid indgå som et centralt moment i legitimationerne. Gennem analyser af denne historie opbygges der således til stadighed hvad, der kan benævnes 'historiografiske videnslagre'. Disse lagre vil variere noget fra miljø til miljø, men udgør i hvert fald et integralt led i hvad, der på et pågældende sted forstås ved 'faghistorisk kompetence'.

Ud fra en videnssociologisk betragtningsmåde lader det sig — for mig at se — vanskeligt bestride, at historiografi de facto har udfyldt og fortsat udfylder læremesterfunktioner. I den udstrækning historiografiske indsigter, argumenter og analyser bruges til at legitimere fx. problemafgrænsninger, analysestrategier eller fremstillingsnormer, i den udstrækning udgør historiografi et væsentligt moment i de socio-kulturelle processer, gennem hvilke faghistoriske traditioner og institutioner opretholdes og omdannes. Det betyder selvfølgelig ikke, at historiografi er faghistorikernes eneste eller mest betydningsfulde læremester. Men betyder,

at muligheden af at fravælge historiografi som læremester egentlig ikke er til stede.

Nu kunne det være nærliggende at gå videre og spørge: er historiografi så en ' troværdig', 'brugbar' og 'fornuftig' læremester? Hvis spørgsmålet kunne besvares med et velbegrundet ja eller nej, ville sagen være enkel. Men det er den ikke. Det skyldes ikke blot det åbenbare forhold, at såvel synsvinkel bag som kvalitet af historiografiske analyser varierer meget. Af mere grundlæggende betydning er det, at der endnu ikke er gjort forsøg på at overveje og klarlægge hvilke krav, der må honoreres, førend et 'historiografisk videnslager' kan gøre krav på at være troværdigt, brugbart, fornuftigt.

Historiografi er en læremester, om vi kan lide det eller ej. Vi har derfor kun mulighed for at vælge mellem en mere vilkårlig og ureflekteret eller en mere kritisk og reflekteret brug af dens lærdomme. Der er formentlig ikke megen grund til at argumentere nærmere for, at en mere kritisk og reflekteret brug bør foretrækkes. Men det er påtrængende at spørge: hvorledes kunne denne valgmulighed tænkes fremmet?

Hvis vi her skal forsøge at tage ved lære af faghistoriens hidtidige historie, må vi finde frem til og undersøge eksempler på kollektive læreprocesser fra faghistorikernes verden. Kildekritikkens historie er formentlig et af de mest oplagte eksempler på forsøg på at institutionalisere en form for kollektiv læreproces. Denne proces har bl.a. været kendetegnet ved, at historikere vedvarende har forsøgt at udarbejde kriterier og procedurer for brug af kildemateriale i forskellige sammenhænge og til forskellige formål. Den kildekritiske del af historisk metodelære er på ingen måde et uomstridt organon. Og kildekritikkens historie udgør heller ikke een sammenhængende og kumulativ læreproces. Men givet er det, at faghistorikere til stadighed har diskuteret og reflekteret over, hvorledes en holdbar og fornuftig udnyttelse af kildemateriale skal foregå. Resultaterne af disse refleksioner er så efterfølgende blevet tematiseret og objektiveret i såvel metodiske indledninger til afhandlinger og monografier som i metodelærebøger. Et andet eksempel kunne være brugen af teori i historieforskningen. Efter at mange historikere er begyndt at lade deres forskning styre af forskellige former for systematiske teoridannelser, er der ligeledes blevet gjort forsøg på at etablere begrundede kriterier og procedurer for udvælgelsen og brugen af teori i historieforskningen.

Videnssociologisk set udfylder sådanne objektiverede refleksioner tre funktioner. Dels udgør de vigtige 'socialisationsagenter' i faghistoriens socio-kulturelle reproduktionsprocesser. Dels repræsenterer de betydningsfulde 'legitimationsinstanser', som der kan henvises til, når metode- og teorivalg skal forklares og retfærdiggøres i den faghistoriske dagligdag. Dels placerer de fagets udøvere under et fagligt normpres, dvs. un-

der forskellige former for 'procedure- og argumentationstvang'.

Een måde, på hvilken man kunne forsøge at gøre historiografi til en mere fornuftig læremester, var ved at øge det faglige normpres inden for denne side af faghistorikernes arbejdsfelt. Såvel producenter som brugere af 'historiografiske videnslagre' kunne fx. begynde at påtvinge sig selv en skærpet 'procedure- og argumentationstvang'. Dette skulle gøres med det formål at fremme en kritisk og begrundet brug af historiografi som legitimation.

Når historiografer legitimerer fx. bestemte tilgange, metoder og forklaringsmodeller og de-legitimerer andre, så sker det aldrig i et socialt tomrum. I den udstrækning historiografi bidrager til videreførelsen og omdannelsen af faghistoriske traditioner og institutioner, i den udstrækning er den også en socio-politisk magtfaktor. Det er således ikke vanskeligt at eftervise, at historiografiske fremstillinger i mange tilfælde er indgået som et betydningsfuldt moment i kampen om at opbygge, fastholde eller nedbryde magtpositioner i faghistoriske miljøer. Historiografi må derfor også betragtes som et ideologisk kampmiddel.

Jeg ønsker ikke hermed at reducere enhver historiografi med pragmatisk sigte til at være et blot og bart ideologisk kampmiddel. Betydningen af det ideologiske moment kan i princippet variere gennem hele skalaen fra det marginale til det dominante. Dertil kommer, at der givetvis er meget delte meninger om, hvor grænsen mellem en ideologisk og legitim brug af historiografi ligger. Det sidste årtis debat om fx. kvindehistories betydning for og placering i faghistorien viser dette.

Når flere nyere historiografiske statusopgørelser, fx. *International Handbook of Historical Studies. Contemporary Research and Theory* (1979) eller *The New History. The 1980s and Beyond* (1982), helt overser kvindehistorie som forskningsfelt, så vil mange, især kvindelige historikere opfatte dette som udtryk for den indgroede kønsdiskriminering i faghistoriens etablerede traditioner. Og deres opfattelse vil formentlig ikke ændres meget af, at G.G. Iggers i den reviderede udgave af *New Directions of European Historiography* (1985) fandt det påkrævet at tilføje ni linier om igangværende kvindehistorisk forskning i Europa. Sådanne konflikter kan selvfølgelig ikke uden videre fjernes eller ophæves. Men de gør det ikke mindre påtrængende at få en debat om, hvorledes historiografi bruges som ideologisk kampmiddel.

En metodisk-teoretisk konsekvens er dog klar. Når historiografiske fremstillinger bruges, bør de altid læses ideologikritisk, dvs. analyseres i lyset af de hierarkiske strukturer og forhåndenværende konfliktfelter i det faghistoriske miljø. Men det rejser samtidigt spørgsmålet om hvad producenterne af historiografi kan gøre for at imødegå en almen *Ideologieverdacht*.

Et af de mest oplagte minimumskrav, som en 'pragmatisk' historio-

C L I O.

CETTE muse préside à l'histoire; elle est représentée sous la figure d'une jeune fille couronnée de lauriers, tenant de la main droite une trompette, & de la gauche un livre, sur lequel se lit le nom de *Thucydide*, un des plus célèbres historiens de l'antiquité. On donne pour attribut à cette muse une trompette, parce qu'elle publie & consacre les faits & la mémoire des grands hommes, pour l'instruction des peuples & des Rois. Le Temps, qu'on aperçoit dans le fond du tableau, & le globe de la terre sur lequel est posée la première des muses, servent à indiquer que l'histoire embrasse tous les lieux & tous les temps.

HISTOIRE.

ELLE instruit des faits & procure l'expérience de tous les âges; c'est pour cela qu'on représente l'*Histoire* écrivant sur le dos de Saturne, emblème du temps. Elle regarde en arrière, pour indiquer qu'elle écrit les choses passées, & qu'elle les transmet à la postérité. Les ailes qu'on donne à l'*Histoire* signifient la facilité qu'elle a de se communiquer par-tout, d'où résulte son utilité générale; & le diadème qui lui ceint le front, annonce qu'elle est sur-tout la leçon des Rois. La trompette est le symbole des actions glorieuses qu'elle se plaît à nous transmettre; la ville embrasée, qui fait le fond du tableau, exprime la destruction des empires, article remarquable & instructif des annales de l'*Histoire*, & le soleil, représenté sur son estomac, est l'emblème de la vérité & de l'impartialité qu'elle doit avoir. Les monumens antiques sont les preuves de l'*Histoire*; c'est ce qu'on a voulu désigner par la pyramide, ainsi que par les médailles répandues auprès des ouvrages d'un des plus anciens historiens de la Grèce, Thucydide. (Voyez l'article *Clio*.)

grafi burde kunne honorere, er, at den kan legitimere sine egne legitimationer. Dette krav er mere vidtgående, end det måske umiddelbart tager sig ud. Begynder man således at efterforske, hvorledes historiografer begrundet og retfærdiggør deres lærdomme, så har det været min erfaring, at det ofte drejer sig om ret vage og svage begrundelser.

I mange, især ældre historiografiske fremstillinger bruges ofte 'the Whig interpretation of history' som den legitimerende grundstruktur. Det drejer sig altså om historiografi skrevet ud fra sejrherrenes synsvinkler og på deres præmisser. Men der mangler som oftest en nærmere begrundelse for, at den sejrende faghistoriske position er at foretrække. I adskillige, især nyere historiografiske fremstillinger legitimeres positioner tit efter recepten: hvad der er nyt og utraditionelt bør foretrækkes. Men ofte uden en mere dyberegående begrundelse for, at det nye og utraditionelle er bedre end det etablerede og traditionelle.

En sådan lidt karikerende karakteristik er selvfølgelig langt fra dækkende for al historiografi. I mange historiografiske fremstillinger modstilles og afvejes faghistoriske positioner i forhold til hinanden. Men det betyder også, at historiografen her optræder i rollen som 'overdommer' i forbindelse med faghistoriske konflikter. Det er fx. tilfældet i L. Stones "History and the social sciences in the 20th century", der er indledningen til *The Future of History* (1977), og i T. K. Rabbs "Coherence, Synthesis and Quality in History", der er den sammenfattende konklusion i *The New History. The 1980s and Beyond* (1982).

Hvis historiografer tænkte sig selv mere med i deres legitimationsaktivitet, ville det være et oplagt minimumskrav, at de forsøgvis skitserede og begrundede de positioner, ud fra hvilke de kundgør deres domme om faghistoriens tilstand og udviklingsmuligheder. Men undersøger man fx. Stones og Rabbs fremstillinger, så er det yderst vanskeligt, ja måske endog umuligt, at finde frem til den position, der kunne begrunde såvel deres positive som deres negative legitimationer. Et krav om, at historiografer skal legitimere deres legitimationer, er derfor langt fra et overflødigt krav. Tværtimod udgør det een afgørende forudsætning for at fremme en mere fornuftig omgang med 'historiografiske videnslagre'.

Blev dette krav søgt efterlevet, ville det bl.a. lægge op til forsøg på at samtænke historiografi og historieteori. Skal historiografiske domme om fx. metodisk-teoretiske nydannelser, fremskridt eller fejludviklinger begrundes nærmere, forudsætter det såvel kriterier som målsætninger for faghistorisk forskning og formidling. Med andre ord: det fordrer en klarlægning af historiografens historieteoretiske ståsted og dermed en argumenteret stillingtagen til centrale historieteoretiske konfliktspørgsmål. Jeg vil naturligvis ikke påstå, at dette aldrig sker i dag. Men — for mig at se — er det langt mere undtagelsen end reglen.

Der er dog ikke kun behov for at placere historieteoretiske analyser

mere centralt i historiografien. Også det omvendte er tilfældet. Hvis historiografer mere direkte end hidtil begyndte at engagere sig i den historieteoretiske debat, kunne det bidrage til en bearbejdning af et grundlæggende problem i megen historieteoretisk litteratur. Medens spørgsmålet om historieteoriens formål og funktioner bliver diskuteret af historieteoretikere, er det mere sjældent, at de overvejer spørgsmålet: hvad er egentlig historieteoriens eget grundlag? Et eksempel på dette misforhold er J. Rüsens forsøg på at udarbejde en ny historik i *Historische Vernunft* (1983) og *Rekonstruktion der Vergangenheit* (1986).

Men er spørgsmålet først stillet, synes i hvert fald en del af svaret at være nærliggende. Hvis det er historieteoriens opgave at klarlægge og begrunde såvel faghistoriens sociale, metodiske og teoretiske grundlag som dens fremstillingsformer og samfundsmæssige funktioner, så udgør faghistoriens hidtidige historie en væsentlig del af dens grundlag. I så fald kan historieteoriens realhistoriske referenceramme ikke begrænses til anden historieteoretisk tænkning. Den må tillige omfatte udforskningen af såvel faghistoriens faktiske forsknings- og formidlingspraksis som dens sociale rammer og funktioner. Med andre ord: det historiografiske forskningsfelt i bred forstand udgør en afgørende del af historieteoriens grundlag.

Historiografi og historieteori nærer begge ambitioner om at være historikernes læremester. Som legitimations- og refleksionsdiscipliner søger de begge at bidrage til løsningen af en vanskelig opgave, nemlig den, der består i at løfte os selv op ved hårerne. Og de stræber i hvert fald ofte efter det samme mål: at klarlægge og fremme en fornuftig faghistorisk forsknings- og formidlingspraksis. Men skal disse bestræbelser bære mere og bedre frugt end hidtil, fordrer det en mere vidtgående samtænkning af historiografi og historieteori, end det er normen i dag.

Det må indrømmes, at den fremførte argumentation lader mange afgørende problemer stå uløste hen. Der er fx. det oplagte spørgsmål: hvorledes skal en historiografisk-historieteoretisk forskning udformes for, at den kan oparbejde brugbare og begrundede lærdomme? Argumentationen er selvfølgelig heller ikke neutral i forhold til eksisterende konfliktspørgsmål. Den forudsætter således ikke kun, at individuelle såvel som kollektive læreprocesser er indsigts- og normstyrede aktiviteter. Men også at sådanne processer kan fremmes gennem en kritisk og reflektiv bearbejdning af de virksomme normer for en forsknings- og formidlingspraksis. Endvidere går den ud fra den antagelse, at en kritisk selvrefleksion vil 'påtvinge' kravet om, at man skal tænke sig selv med såvel teoretisk som historisk-socialt. Sådanne antagelser er ikke almindelig accepterede. Men de kan på den anden side ikke siges at være videre urimelige, når det drejer sig om discipliner, der ønsker at påtage sig rollen som

læremester. For kun den lærer, der er villig til at klargøre grundlaget for sine lærdomme, kan gøre krav på at være troværdig.

Litteraturliste

- G. Barraclough*, Main Trends in History, New York, 1978.
G. von Below, Die deutsche Geschichtsschreibung von den Befreiungskriegen bis zu unseren Tagen, Leipzig, 1916.
K. Bergmann, A. Kuhn, J. Rüsen & G. Schneider, (udg.), Handbuch der Geschichtsdidaktik, Düsseldorf, 1979. (3 rev. og udv. udg. 1985).
E. Breisach, Historiography. Ancient, Medieval & Modern, Chicago, 1983.
C. Burrichter, (udg.), Grundlegung der historischen Wissenschaftsforschung, Basel, 1979.
H. Butterfield, Man on His Past. The Study of the History of Historical Scholarship, Cambridge, 1955.
H. Butterfield, George III and the Historians, London, 1957.
H. Butterfield, "The history of the writing of history", Onzième Congrès des sciences historiques. Stockholm 21-28 août 1960, Rapport I, Göteborg, 1960.
R.G. Collingwood, The Idea of History, Oxford, 1946.
B. Croce, Teoria e storia della storiografia, Bari, 1917. (Tysk udg. 1915, engelsk udg. 1921).
C.H. Delzell, (udg.), The Future of History. Essays in the Vanderbilt University Centennial Symposium, Nashville, 1977.
A. Demandt, Metaphern für Geschichte. Sprachbilder und Gleichnisse im historisch-politischen Denken, München, 1978.
W. Dilthey, Einleitung in die Geisteswissenschaften, (= Gesammelte Schriften bd. 1), Leipzig, 1922.
K-G. Faber & C. Meier, (udg.), Historische Prozesse, (= Theorie der Geschichte. Beiträge zur Historik bd. 2), München, 1978.
E. Fueter, Geschichte der neueren Historiographie, München, 1911. (3. udv. udg. 1936).
E.C. Furber, (udg.), Changing Views on British History. Essays on Historical Writing since 1939, Cambridge, Mass., 1966.
L. Graham, W. Lepenies & P. Weingart, (udg.), Functions und Uses of Disciplinary History, Dordrecht, 1983.
G.G. Iggers, The German Conception of History. The National Tradition of Historical Thought from Herder to the Present, Middletown, 1968.
G.G. Iggers, New Directions in European Historiography, Middletown, 1975. (2. rev. og udv. udg. 1985).

- G.G. Iggers & H.T. Parker, (udg.), *International Handbook of Historical Studies. Contemporary Research and Theory*, London, 1980.
- J. Kenyon, *The History Men. The Historical Profession in England since the Renaissance*, London, 1983.
- E. Kessler, "Historia magistra vitae. Zur Rehabilitation eines überwundenen Topos", i Schörken, R. (udg.), *Der Gegenwartsbezug der Geschichte*, Stuttgart, 1981.
- J. Kocka, *Sozialgeschichte. Begriff — Entwicklung — Probleme*, Göttingen, 1977. (2. udv. udg. 1986).
- J. Kocka & T. Nipperdey, (udg.), *Theorie und Erzählung in der Geschichte*, (= *Theorie der Geschichte. Beiträge zur Historik* bd. 3), München, 1979.
- R. Koselleck, W.J. Mommsen & J. Rüsen (udg.), *Objektivität und Parteilichkeit*, (= *Theorie der Geschichte. Beiträge zur Historik* bd. 1), München, 1977.
- R. Koselleck, H. Lutz & J. Rüsen, (udg.), *Formen der Geschichtsschreibung*, (= *Theorie der Geschichte. Beiträge zur Historik* bd. 4), München, 1982.
- J. LeGoff, R. Chartier & J. Revell, (udg.), *La nouvelle histoire*, Paris, 1978.
- F. Meinecke, *Die Entstehung des Historismus*, (= *Werke* bd. 3), München, 1959.
- J. Mittelstrass, "Prolegomena zu einer konstruktiven Theorie der Wissenschaftsgeschichte", i *dennes Die Möglichkeit von Wissenschaft*, Frankfurt, 1974.
- W.J. Mommsen, *Die Geschichtswissenschaft jenseits des Historismus*, Düsseldorf, 1971.
- W.J. Mommsen, *Imperialismustheorien. Ein Überblick über die neueren Imperialismusinterpretationen*, Göttingen, 1977. (2. udv. udg. 1980).
- T.K. Rabb & R.I. Rotberg, (udg.), *The New History. The 1980s and Beyond. Studies in Interdisciplinary History*, Princeton, 1982.
- J. Rüsen, "Ursprung und Aufgabe der Historik", i Baumgartner, H.M. & Rüsen, J. (udg.), *Geschichte und Theorie. Umriss einer Historik*, Frankfurt, 1976.
- J. Rüsen, *Historische Vernunft. Grundzüge einer Historik I: Die Grundlagen der Geschichtswissenschaft*, Göttingen, 1983.
- J. Rüsen, *Rekonstruktion der Vergangenheit. Grundzüge einer Historik II: Die Prinzipien der historischen Forschung*, Göttingen, 1986.
- A. Schaff, *Historia i Prawda*, Wien, 1970. (Tysk udg. 1970, dansk udg. 1977).
- R. Schlatter, (udg.), *Recent Views on British History. Essays on Historical Writing since 1960*, New Brunswick, 1984.
- E. Schulz, *Traditionskritik und Rekonstruktionsversuch. Studien zur Entwicklung von Geschichtswissenschaft und historischem Denken*, Göttingen, 1979.
- T. Skocpol, (udg.), *Vision and Method in Historical Sociology*, Cambridge, 1984.
- H.R. von Srbik, *Geist und Geschichte vom deutschen Humanismus bis zur Gegenwart* bd. I & II, München, 1950-52.
- J. Streisand, (udg.), *Studien über die deutschen Geschichtswissenschaft* bd. I & II, Berlin, 1963-65.
- E. Troeltsch, *Der Historismus und seine Probleme* bd. I. *Das logische Problem der Geschichtsphilosophie*, (= *Gesammelte Schriften* bd. 3), Tübingen, 1922.
- H-U. Wehler, (udg.), *Deutsche Historiker* bd. 1-9, Göttingen, 1971-82.
- H-U. Wehler, *Modernisierungstheorie und Geschichte*, Göttingen, 1975.
- H. White, *Metahistory. The Historical Imagination in 19th Century Europe*, Baltimore, 1973.

P. H. H. 87.

Öres gränser

[1987]